

קנין יב - בפלפול התלמידים, להשפיע ולהאיר

'תלמידים' – למי יש תלמידים? אולי למי שזכה באיזה שטעל'ע... ראש ישיבה או ר"מ חשוב... האמת שגם להם לא תמיד יש תלמידים ממש, יש אולי 'שומעים' לשיעור שלו, או במקרה יותר טוב 'מקשיבים', אבל תלמידים? תלמידים לכאורה יש רק ליחידי סגולה בדור...

אבל מה נעשה והלא אחד מקניני התורה הוא 'פלפול התלמידים'? חז"ל אמרו 'הרבה קיבלתי מרבתי, ומחברי יותר מהם, ומתלמידי יותר מכולם'. איך נשיג תלמידים?

אנחנו מתפללים ומבקשים 'לשמוע ללמוד וללמד', הלומד על מנת ללמד מספיקים בידו ללמוד וללמד, התורה לא ניתנת לנו על מנת שנשמור אותה אצלנו, אלא על מנת שנהפוך למעיין הנובע, נחזור ונשפיע ממנה על כל כלל ישראל. בלי זה אין לנו את הזכות לקבל את התורה.

איך עושים את זה?

קודם כל נסביר מהו 'תלמיד'.

תלמיד הכוונה מי שאתה ממוקד מטרה להשפיע עליו, ללמד אותו. שימו לב, נכון אמנם שגם על החברים אנו משפיעים וגם על רבותינו אנו משפיעים, שהרי הם מעידים 'מתלמידי יותר מכולם', אבל שם ההשפעה היא מכוח מה שאנו מקבלים מהם, אילו הם לא ישפיעו עלינו הם לא יהיו רבותינו, אם הם לא יתמסרו לתקן אותנו הם לא יהיו חברינו, וממילא לא נוכל להשפיע עליהם בחזרה כתלמידים שלהם או כחברים שלהם.

לעומת זאת, תלמיד הוא 'מקבל', אנו משפיעים עליו ללא קשר למה שהוא נותן לנו. יותר משהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק. אנו רוצים להיות משפיעים על כלל הבריאה, על כלל ישראל, לתרום את חלקנו הצנוע בשרשרת מוסרי התורה מדור לדור.

אדם עלול להיפגע מהרב שלו שנזף בו יותר מדי בחומרה לדעתו, כתוצאה מכך הוא יתרחק מעט ויקבל פחות ממנו. אדם גם עשוי לכעוס על חבר שלו ולהתרחק ממנו, מפני שלדעתו לא נהג כלפיו כמו שמחייבת החברות שלהם. אבל אדם לא יכול להתרחק מהתלמידים שלו בעקבות התנהגות שלהם – היחס שלו אליהם לא תלוי בנתינה שלהם, הוא ה'נותן' הם המקבלים.

הנתינה הזאת איננה תלויה בשטעל'ע, או בקתדרה מרשימה. יתכן והתלמיד עצמו כלל לא יהיה מודע שהוא תלמיד שלך. אבל אתה יודע שהוא תלמיד שלך, איך? כי אתה יודע שגמרת אומר לקדם אותו, לעלות אותו, להיטיב לו, ללא קשר למה שהוא יעשה או יתן לך. נתינה לשם נתינה, אהבה טהורה, כמו אהבה של הורים לבניהם.

לאחר שהטור כותב את החיוב ללמד תורה לבנו ולבן בנו, מוסיף הטור את החובה ללמד אחרים בזה הלשון: "ולא לבן בנו לבד אלא מצוה על כל חכם מיישראל ללמד לתלמידים שגם הם נקראים בנים אלא שמצוה להקדים לבן בנו ובן בנו לבן חבירו" שימו לב! לדעת הטור אין חובה ללמד תורה סתם אדם מיישראל, אלא ללמד לתלמידים מפני שגם התלמידים קרויים בנים וממילא גם הם בכלל החובה ללמד את בניו.

הלמדנים שביננו בוודאי מזנקים בפליאה: יש כאן פרדוקס פנימי, יש כאן 'גלגל החוזר', הרי אם אינני חייב ללמד תורה אלא את התלמידים, הוי אומר, שכל עוד שלא לימדתי אותו והוא איננו תלמיד שלי אינני חייב ללמד אותו. ואם כבר לימדתי אותו והוא תלמיד שלי, מדוע צריך חיוב נוסף ללמד אותו?

אני חושב שכתוב כאן שה'תלמידים' של האדם הם 'תלמידים כבנים' שלו עוד לפני שהוא לימד אותם. אדרבה, בשביל שהוא יוכל ללמד אותם ולקיים בהם מצוות ושננתם לבניך, הוא צריך תחילה לעשותם לתלמידים כבנים – כלומר, להתייחס אליהם כבנים שלו, לרצות בטובתם ובתקנתם, ואז הוא מקבל את הכוח והמצוה ללמד את תלמידיו תורה.

אז איך מוצאים 'תלמידים'? בכל מקום. בספסלי בית המדרש, אצל העמיתים לעבודה, ו... כמובן בתוך הבית פנימה, הילדים של האדם הם התלמידים האמיתיים שלו.

צריך פשוט לקחת החלטה, להיות משפיע, מעניק. לקחת את התלמיד על הכתפיים שלך, להבין שיש לך אחריות עליו, אתה רוצה שהוא יתקדם בלימוד, בתפילה, בהלכה, בכל ענייני עבודת ה'. תקבע איתו חברותא לכמה רגעים אחרי התפילה, תציע לו להצטרף יחד לשיעור ערב, תעקוב אחרי ההתקדמות שלו, תהיה משפיע.

אתה מגיע לבית המדרש בבוקר, ואתה רואה שני חברים מפטפטים שיחה בטלה, אל תביט עליהם בביקורת ותתחיל בלימוד מתוך קורטוב של גאווה... לא, תיגש אליהם ותעלה בפניהם שאלה מעניינת שהתעוררה לך. תתפתח שיחה תורנית. והנה, יש לך תלמידים.

אז, כשיהיו לך תלמידים, תגלה את הכוח הגדול של 'מתלמידי יותר מכולם', מתוך שתרצה להשפיע עליו תתמלא בעצמך בהשפעות עצומות על כוחותיך שלך, השפעות שישפיעו עליך משמייים על מנת שתוכל להשפיע על תלמידיך.

קוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא

זכינו לדבר קצת על המושג "תלמידים", אבל מה זה "פלפול"? ולמה הוא שייך דוקא לתלמידים?

התורה עשויה מקשה אחת, והיא מחודדת מאד, מעוררת קושיות, שמביאות לתירוצים, שמתגלים כמדוקדקים הפלא ופלא בלשון התורה, והדברים נהיים מאירים ושמחים.

יש הרבה שיטות ודרכים ל"פלפול", לא הרי ספרי חכמי הונגריה כספרי חכמי פולין וליטא, ולא הרי ספרי חכמי ספרד כספרי חכמי תימן, לא הרי פלפולי הראשונים כפלפולי האחרונים, לא הרי פלפולי האחרונים כמערכות ראשי הישיבות, וכן הלאה והלאה.

הצד השווה שבכולם: לגלות מטמונות התורה ע"י חריפות של קושיות ותירוצים, דקדוקים וחילוקים.

חז"ל אמרו: תנא: אלף ושבע מאות קלין וחמורין, וגזירות שוות, ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו: **אעפ"כ החזיר עתניאל בן קנז מתוך פלפולו.** הוא פלפל בסוגיות **שלא נשתכחו** והגיע מהם למסקנות של הלכות שנשתכחו! כי כל התורה אחת היא, וקושיות בסוגיא אחת יכולות להביא למסקנות המשפיעות על ההבנה בסוגיא אחרת לגמרי.

[אביא בקצרה נפקא מינא לדינא מכך: העוסק בתלמוד תורה אינו פטור ממצווה עוברת, כגון מליתן פרוטה לעני, לעומת זאת העוסק במצווה – ואפילו בהכנה למצווה – פטור מכל מצווה עוברת.

והנה, הרבה פעמים יהודי לומד תורה בשביל להכין את עצמו למצווה, הוא לומד למשל הלכות ארבעת המינים בשביל לדעת כיצד לקיים מצוות ארבעת המינים. ונמצא אז עניין פלאי לכאורה: כאשר הוא מתכוון לרכישת ארבעת המינים מבחינה פרקטית: נוסע באוטובוסים, מברר על מקומות מכירה וכדומה, הוא פטור ממצוות צדקה, כי הוא עוסק במצווה! ואילו כאשר הוא מתכוון לרכישת ארבעת המינים מבחינה תלמודית: לדעת את ההלכה כיצד לקיים את המצווה, איזה אתרוג לרכוש, וכיצד לנענע וכו', איננו פוטרים אותו מנתינת הצדקה בטענה שהוא עוסק ב"הכשר מצוה".

הא כיצד? והרי מלבד מצוות תלמוד תורה – יש כאן עיסוק והכנה למצוות נטילת ארבעת המינים!

על כרחך אתה אומר, שכאשר אדם לומד הלכות ארבעת המינים אין הוא עוסק רק בהכשר למצוות ארבעת המינים, כי **באותה מידה הוא מכשיר את עצמו בזה גם למצוות הצדקה ולכל המצוות.**

התורה כולה מקושרת ובלולה זה בזה, וכמו שכתב מרנא חיים מוולאז'ין ברוח חיים אבות ו,ג "אם חסר אות אחת בספר תורה ג"כ פסול, כי אות אחת כולל הכל, כי קשור הכל קשר אחד... וא"כ **הלומד אות אחת כאילו למד התורה כולה**". לפיכך, אי אפשר לפוטרו מצדקה משום שהוא עוסק בלימוד ארבעת המינים, שהרי באותה מידה עוסק הוא גם בלימוד הלכות צדקה. הוי אומר: התורה כולה אחת היא, וכאשר אדם מברר עניין אחד בה, הוא מברר בזה את כל חלקי התורה].

הפלפול משמח מאד א-לקים ואנשים, המגיד גילה לבית יוסף כי "קוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא", יש שמחה לפניו מפלפולי התורה. דוד המלך אמר על זה "בחקותיך אשתעשע", שעשועי התורה נפלאים ומאירים.

בפלא יועץ (ע' חכמה) כתב: "...יש דעות נפסדות שאינם רוצים ליגע את עצמם, באומרם הלא עיקר עסק התורה הוא כדי לשמור ולעשות ולקיים א"כ די לנו ללמוד קיצורים ופסקי דינים, ולא צדקו בזה, **דידוע דחדי קב"ה בפלפולא והמפלפל בהלכה משבר כח הקליפה ומברר מוץ ותבן ומקשט את הכלה ואין קץ לשכרו...**"

אך מאידך גיסא, פלפול מצריך יגיעה רבה. אפשר להשקיע רבות בפלפול אחד, ולבסוף לסותרו מחמת ראייה שהתעוררה, ואז ללכת לדרך אחר, וחוזר חלילה. לכן חז"ל אמרו על התלמוד הבבלי שהוא מלא פלפולים "במחשכים הושיבני", כי הרבה סתירות וספיקות, פירכות וקושיות נערמות עד הבירור כשמלה, עד שמתקיים "ההולכים בחושך ראו אור גדול".

וכך כתב הט"ז בסימן מ"ז סק"א "..."שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה - דהיינו **שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה** כמו שאמרו על בחקותי תלכו ע"מ שתהיו **עמלים בתורה**, משא"כ באותם שלומדים דברי תורה מתוך עונג ואינם

יגעים בה אין התורה מתקיימת אצלם, ע"כ אמר ולא הלכו בה ר"ל **שלא עסקו בהלכות התורה דרך משא ומתן של פלפול המתייחס להליכה כמ"ש זהו שלא ברכו בתורה תחלה כי הברכה היא לעסוק בד"ת דרך טורח דוקא...**

פלפול שאינו בדרך טורח, הינו בדרך כלל שעשוע חיצוני בעלמא, שאינו מברר את אמיתתה של תורה. רבות הקפידו רבותינו שיהיה הפלפול בדרך עמל ויגיעה להגיע על ידו אל האמת האהובה מן הכל.

זקני רבי אריה לוי זצ"ל למד בבחרותו אצל **רבינו ברוך בער ליבוביץ בעל ה'ברכת שמואל'**. פעם אחת הקשה רבי אריה קושיה חזקה, אשר הסעירה את בית המדרש, כאשר הציע את קושייתו בפני רבי ברוך בער הוא השיב מיד, ברגע כמימרא, תשובה מבריקה ומאירה.

אחרי כמה שעות, נכנס רבי ברוך בער שנית לישיבה, ואמר לרבי אריה זי"ע שיש לו תירוץ חדש על קושייתו החזקה, והתחיל לומר את תירוצו בהתלהבות גדולה, ממש בגדר 'כל עצמותי תאמרנה'. אלא ש... היה זה שוב אותו התירוץ שאמר הגרב"ד בשעה ששמע את השאלה לראשונה...

לפליאת רבי אריה מה הוסיף הרבי על מה שענה לו מייד בשעת השאלה, ביאר לו רבו: **בפעם הראשונה שהשבתי לך, היה זה בגדר 'הברקה'**, זה עדיין אינו מוכיח שאכן התירוץ אמיתי וישר, אבל אחר כך הלכתי והתייגעתי כמה שעות לברר שוב ושוב את כל הפרטים, חישבתי את כל הסוגיא ואת כל הקושיות המתיישבות לפי זה, ושוב הגעתי לאותה מסקנה ולאותו תירוץ, **אות הוא שזהו תירוץ אמיתי, ולא רק 'הברקה' גרידא...**

בדרך כלל כוח הפלפול שייך לתלמידים הצעירים, הם בעלי הכוח והרעננות להתחדש ולהתעמק, להקשות ולתרץ, לבנות ולסתור, לחדש ולשכלל. לעומתם, הרב המבוגר כבר "התיישב ליבו" בתלמודו, הוא רכש טעם והבנה חודרת בסוגיא, הוא מחובר כל כך לתורה שאיננו צריך לפלפולים ארוכים על מנת להבין את ההבנה הנכונה והישרה בסוגיא. יש לו כבר "לב של תורה". אבל, בשביל לקנות את התורה צריך הרב להיות מושפע מכוח הנערות של תלמידיו, "מתלמידי יותר מכולם", כמו שאמרו חז"ל במסכת תענית: "מה עץ קטן מדליק את הגדול - אף תלמידי חכמים, **קטנים מחדדים את הגדולים**". והיינו דאמר רבי חנינא: הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולן".

מספרים על כמה מרבותינו ראשי הישיבות שבכל פעם שהתחילו מחזור חדש של המסכתות הנלמדות בישיבה, היו גונים את מחברות השיעורים שלהם, ומתחילים מחדש, לחדש ולברר, להקשות וליישב, לבנות קומה אחר קומה, בניין ע"ג בניין. כמו בחור צעיר ונמרץ.

זוהי העבודה הגדולה של "פלפול התלמידים".